

ВПЛИВ КОРЕЛЯТИВНОЇ ДИДАКТИКИ НА ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ РЕЛІГІЇ В АВСТРІЙСЬКИХ ШКОЛАХ

Постановка проблеми. У багатьох країнах світу процеси державотворення і виховання молодого покоління успішно здійснюються на релігійних цінностях. Однією з європейських держав, де давно, систематично й успішно використовується потенціал релігії в освіті шкільної молоді, є Австрія. Україні досі маловідомі основні засади здійснення релігійної освіти в цій країні. А для держави, яка прагне інтегруватися в європейську спільноту, цінність являє запозичення позитивного досвіду розвинених країн у сфері освіти та виховання молоді генерации. Цей досвід допоможе глибше усвідомити й забезпечити успішне розв'язання проблем українського шкільництва. Так як сучасна шкільна освіта спрямована на передачу учневі необхідних знань, формування та розвиток умінь і навичок, навчає учнів приймати адекватні рішення, критично мислити, належно розв'язувати конфліктні ситуації та сприяє набуттю позитивного життєвого досвіду.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Релігійна освіта і виховання у школах Австрії не залишалося поза увагою вітчизняних дослідників у межах загальних питань зарубіжної педагогіки. Певну дослідницьку роботу з вивчення історії релігійної освіти у шкільній системі Австрії провели такі українські науковці як В. Єленський, А. Сбруєва, М. Закович, О. Матвієнко. У дисертаційному дослідженні «Педагогічна освіта Австрії ХІХ – поч. ХХ ст.» М. Мясковський детально вивчив церковно-релігійний вплив на шкільну освіту Австрії, проаналізував мету, завдання та форми релігійної освіти та виховання.

Аналізуючи релігійну освіту Австрії 70-х рр. ХХ ст., ми спираємося на дослідження розвитку теорії релігійної освіти німецького науковця Г. Леммерманна (*Godwin Lämmermann*) [5, с. 230-235], аналіз змісту уроків релігії Ф. Дітеріха (*Veit-Jakobus Dieterich*) [3, с. 54-58], вивчення нових методів викладання К. Ніпкова (*Karl Ernst Nipkov*) [2, с. 177], та Г. Кауфмана (*Hans Kaufmann*) [4, с. 145-158]. Одним із основних принципів, який лежить в основі історичного аналізу релігійної освіти виховання школярів, у австрійських та німецьких дослідженнях є зміни в теорії релігійного виховання та методиці викладання релігії в школі, у співвідношенні теології та гуманітарних наук у релігійній педагогіці.

Метою є проаналізувати зміст корелятивної дидактики, визначити її вплив на форми та методи викладання релігії в австрійських школах.

Виклад основного матеріалу. З середини 70-х рр. ХХ ст. простежується послаблення кризи в сфері освіти, що позначилося на низці шкільних проєктів, зокрема на Законі про освіту від 1974 р., одним із пунктів якого було випробувати нову навчальну програму для середньої школи під назвою «Віденський робочий план». За статистикою, 305 500 учнів узяло участь у проведенні шкільних експериментів. Близько 3 000 школярів узяло участь у експериментальних уроках релігійної освіти, метою яких було визначити значущість уроків духовно-морального спрямування для формування світогляду підростаючого покоління та рівень особистої зацікавленості учнів у даному напрямку. Результати таких експериментів набували особливого значення, оскільки в 1968 р. остаточно здійснився антропологічний поворот релігійної педагогіки. Провідною в ньому стала ідеологема «Педагогічного тріо» (вчитель – учення – учні), де церква, вчитель та учень відчують себе залежними одне від одного та утворюють гомогенну єдність. Завдання вчителя з цього погляду на релігійну педагогіку – посередницьке передавання церковного вчення, яке зміцнює віру учня. Корелятивний урок релігії – це урок, який сприймає однаково серйозно життя (вчення) та віру (Церкву) в їх діалектичній взаємодії, спрямовуючи учня на правильний життєвий шлях. Георг Гілдер дав таку дефініцію цьому

підходу: «Кореляція є взаємозв'язком одкровення й досвіду, відображеного у християнській благій вісті та людському житті, яке підтверджується вірою» [7, с. 256-268].

У науковій позиції Пауля Тілліха («Систематичне богослів'я», 1956 р.) релігія є тим, «що, безумовно, стосується людини». На його думку, релігія є значущим фактором у людському житті. Кореляція при цьому тлумачиться не як взаємна адаптація або приєднання, а як стан взаємозмінюючого та взаємно пов'язаного існування. Вчений і педагог вважав, що «Бог відповідає на питання людини. Під враженням від Божих відповідей людина ставить свої запитання». Міхаел Шіллебехк (1914 – 2009 рр.) наголошує, що теологія складається з двох джерел: із досвіду традицій та досвіду людини, кожне з яких є необхідним для розуміння іншого. Кожна звістка має вічно актуальне «ядро», яке віряни завдяки власній рефлексії переносять на сучасну актуальну ситуацію. Учений говорить про «критичну кореляцію» в контексті досвідів, які по-новому висвітлюють євангельське одкровення, акцентуючи увагу на критичному та продуктивному характері кореляції.

Корелятивне богослів'я приносить видатні результати на уроці релігії та в релігійній дидактиці взагалі. Дидактика вимагає остаточного відокремлення змісту від форми віри, від загальнолюдських і специфічно релігійних християнських тем. Якщо Бог в Ісусі ототожнює себе зі всіма людьми та особливо солідаризується з пригноченими, тоді кожна людина може вважати себе християнином і вивчати християнські теми. Кореляційний урок релігії (1983 р.) забезпечує внутрішній зв'язок, який існує між антропогенними (індивідуальними) та антропологічними (соціокультурними) припущеннями та поглядами учнів та богословським змістом. Визначальною в цьому типологічному різновиді уроків є теза про те, що лише ті теми, які підпорядковуються антропологічній та богословській меті одночасно, можуть відображати зміст уроку релігії. Вони розглядаються з позиції «дотримання вірності Богу» та «вірності людській суті» подвійно [6, с. 120-124]. Сума богословських, антропологічних і шкільницько-дидактичних принципів викладання (*Catechesi tradendae* Nr. 55) утворює такі структурні рамки уроку релігії: а) навчальний матеріал поділено на тематичні поля, які більш чи менш інтенсивно розглядаються залежно від ситуації та класу; б) навчальний матеріал диференційовано в основний та розширений, що сприяє інтенсивному сприйняттю та спеціальній зацікавленості учнів і відповідає навчально-дидактичним принципам викладання релігії.

На кореляційному уроці релігії розглядаються такі актуальні, життєво необхідні учням теми: значення та роль сім'ї у суспільстві, причини та наслідки наркозалежності, етичні питання медицини – евтаназія, аборти. Після прослуховування курсу релігії учні стають більш готовими до дорослого життя в сучасному доволі непростому світі. Бачачи добрий приклад на заняттях та простежуючи позитивні результати, багато батьків записує своїх дітей на відвідування уроків релігії, навіть якщо діти не належать до жодної з релігійних конфесій.

Починаючи з 1977 р. кореляція стає лейтмотивом дидактики. Її концепція відображається в навчальних планах початкової та середньої школи. Шляхом відкриття кореляції вчені намагаються знайти відповіді на дві проблеми, першою з яких є біблійно орієнтоване викладання релігії, тобто наставляння без урахування особистісних критеріїв учня, а другою – проблемно орієнтоване викладання релігії, яке в найгіршому варіанті є балачками про все й ні про що. Церква вбачала в корелятивній концепції можливість наблизити учнів до церковного вчення та інституцій. Первинним дидактичним наміром цієї концепції було допомогти учням з'ясувати свої питання, потреби, страхи, пристрасті та навчити самостійно знаходити відповіді на свої питання в Біблії. У католицькій релігійній педагогіці спостерігається орієнтація на урок – пошук взаємозв'язків, або ж т. зв. корелятивну дидактику, метою якої є «ототожнення з досвідом та збагачення його тезами віри... визначення змісту істин віровчення через сьогоднішній досвід» [1, с. 45-56]. Таким чином, урок релігії розглядається як здобуток секуляризації школи, тому

обов'язкові посилання на дані емпіричних досліджень на уроці релігії стали невід'ємною частиною релігійної соціалізації. Корелятивна дидактика католицьких педагогів є деякою спробою суміщення обох вищевказаних концепцій, а отже – її метою є критично та конструктивно поєднати біблійну традицію з досвідом та викликами сучасності. Вона виходить зі здатності взаємно відображати християнські традиції та досвід сучасності (Георг Баудлер (G. Baudler) та ін.). Таке об'єднання протилежностей пізніше призведе до утворення проблем, оскільки сучасний життєвий простір дітей та молоді пропонує все менше точок дотику до такого взаємного відображення [1, с. 419-423]. Ці напрями узагальнено в тезі «урок релігії спрямований на учня». Як і у всіх напрямках, у «антропологічному повороті» йдеться про тлумачення Біблії з урахуванням життєвої ситуації учня. Об'єктом викладання стає учень із його питаннями та проблемами. Проблемно орієнтована концепція розвивається в новий напрямок у релігійній педагогіці у 1968 – 1975 рр., що протиставляється матеріал-катехитичній та герменевтичній концепціям [4, с. 158-189]. Дана концепція склалася в школах євангелістів, під впливом відомих у німецькомовному просторі релігійних педагогів Г. Кауфманна та К. Ніпкова. За цією концепцією, центральне місце на уроці релігії посідає вже не Біблія і не традиції, а людина та її внутрішній світ. Визначення «релігія» трактується вже не як інституціолізована релігійна громада, а як феномен кожної окремої людини, як індивідуальне ставлення до трансцендентного. У цьому розумінні поняття релігії ототожнюється з поняттям релігійності. Концепція проблемно-орієнтованого уроку є спробою усунення змістової однобічності євангельського уроку релігії, яка виявлялася в орієнтованій на біблійний текст форму викладання. Г. Кауфманн наголосив, що не Біблія, а учень із його проблеми, страхами має стати змістом уроку релігії, а предметом уроку – все, що його оточує. Учитель релігії, за цією концепцією, має бути гуманітарно та богословськи добре підготовленим, мати не лише обширні пізнання в обох сферах, а й володіти компетентністю у соціокультурному кліматі сучасного суспільства. Основною позицією в цьому виді дидактики є налагодження комунікації між учителем та учнем. «Віра» тут не мислиться як мета, якої мають досягти учні. Біблія використовується для пошуку відповідей на їхні життєві питання.

Традиційне центральне положення Біблії засуджувалося Гансом Кауфманном [4, с. 128], який аргументував своє бачення у трьох вимірах:

1. Теологічно: не тексти як такі, а закладені в них слова Божі утворюють центральну точку християнської віри. Тексти Біблії – свідоцтва слова Божого.

2. Герменевтично: мотивуючі до відповідальних дій пізнавальні дії не можуть існувати окремо від традиції.

3. Дидактично: школа надає орієнтацію та кваліфікацію теперішнім і майбутнім діям учнів. А це можливо за умови врахування життєвого досвіду учнів.

Карл Ернст Ніпков [2, с. 177], у свою чергу, виокремлює дві важливі складові, які повинні бути присутніми на уроці релігії: а) наставляння через біблійні тексти, які повинні торкатися горизонту досвіду молодих людей; б) вчення про людське та християнське буття у відношенні до сучасності. Тут актуальним є аналіз сучасних педагогічних текстів. Спосіб орієнтації на проблеми призводить до внесення в навчальну програму численних життєво важливих тем. Викладання ведеться так, що поряд із біблійними текстами до навчального процесу залучаються літературні тексти, дані статистики, малюнки, вводяться нові форми роботи, проекти, на наслідування яких орієнтується навчальна діяльність учня. Негативним аспектом було те, що педагоги часто відходили від дотримання на уроці тематичної єдності.

Одним із прихильників проблемно зорієнтованої концепції є Паул Тіллх, який спробував у теологічному контексті педагогічно тематизувати світ учня, зараховуючи його до найважливішого інтерпретаційного моменту. Гаслом ученого було «Теми замість (біблійних) текстів». Розвивати тези проблемно-зорієнтованої концепції продовжує терапевтичний урок релігії, який претендує на саморефлексію та сприяє усуненню

«психологічних деформацій» учнів. Ці деформації виникають, на думку євангельського релігійного педагога Д. Штода, перш за все у процесі релігійної соціалізації, метою якої є пристосувати учнів до існуючих суспільних умов і обставин соціуму. Завдання уроку релігії полягає в тому, щоб за допомогою релігійних текстів, у т. ч. й біблійних, усунути ці деформації та сприяти самоствердженню та розвитку здібностей учня [7, с. 295-314].

Відновлення власної ідентичності → соціалізація → альтернативне мислення.

Отже, ми бачимо, що учень стає змістом, предметом, суб'єктом та об'єктом уроку.

Висновки. Корелятивна дидактика, яку розвивали в першу чергу педагоги католицького віросповідання, являє собою спробу посередництва між обома вищенаведеними концепціями, отже, критичного та конструктивного поєднання біблійної традиції з досвідом та викликами сучасності. Вона виходить зі здатності до взаємного відображення між християнськими традиціями та досвідом сучасності (Георг Баудлер (G. Baudler) та ін.) – об'єднання протилежностей, яке пізніше спричинить проблеми, оскільки сучасний життєвий простір дітей і молоді дає все менше підстав для такого корелятивного взаємовідображення.

Література:

1. Adam, Gottfried [Hrsg.], Lachmann, Rainer [Hrsg.] Religionspädagogisches Kompendium, 5., neubearb. Aufl. – Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1997. – 491 S. – S. 53.
2. Nipkow, K. E. Grundfragen der Religionspädagogik. – Bd. 1. Gesellschaftliche Herausforderungen und theoretische Ausgangspunkte. – Gütersloh, 1975. – 177 S.
3. Sturm, W., Lebensfragen im Religionsunterricht // Riess, R., Stollberg, D., Das Wort, das weiterwirkt : Aufsätze zur prakt. Theologie in memoriam Kurt Frör / hrsg. von Richard Riess u. Dietrich Stollberg. – München : Kaiser, 1981. – 250 S. – S. 58.
4. Kaufmann H.-B. Streit um den problemorientierten Unterricht in Schule und Kirche / Hans-Bernhard Kaufmann – Frankfurt (am Main); Berlin; München: Diesterweg, 1973. – 128 S.
5. Lämmermann, Godwin, Grundriß der Religionsdidaktik / Godwin Lämmermann. – Stuttgart; Berlin; Köln: Kohlhammer, 1991. – 235 S. – S. 142.
6. Österreichischer Rahmenlehrplan für den römisch-katholischen Religionsunterricht. 1. Bis 4. Klasse Volksschule. – Katechetischen Institut Wien., Mödling. 1969. – S.124.
7. Ziebertz/ Hilger/Leimgruber. Religionsdidaktik. – Göttingen 2001. – S. 319.

У статті проаналізовано зміст корелятивної дидактики та визначено її вплив на форми та методи викладання релігії в австрійських школах. Охарактеризовано основні типи уроків релігії, їх зміст, вимоги до оформлення та подачі навчального матеріалу учням.

Ключові слова: корелятивна дидактика, форми релігійної освіти, типи уроків релігії, методи викладання релігії.

В статье проанализировано содержание коррелятивной дидактики и определено ее влияние на формы и методы преподавания религии в австрийских школах. Охарактеризованы основные типы уроков религии, их содержание, требования к оформлению и подаче учебного материала ученикам.

Ключевые слова: коррелятивная дидактика, формы религиозного образования, типы уроков религии, методы преподавания религии.

In the article is analysed maintenance of correlative didactics and her influence is certain on forms and methods of teaching of religion in Austrian schools. The basic types of lessons of religion, their maintenance are described requirements to registration and serve of educational material to the students.

Keywords: correlative didactics, form of religious education, types of lessons of religion, methods of teaching of religion.